

OVER LEVEN

Kunstenaars en hun strijd om vrijheid
1 februari t/m 25 mei 2025

MU
S E **KUNSTUILEEN**
HISTORISCH & EIGENTIJD
GORCUMS

- 04** ARMANDO
- 05** MARLENE DUMAS
- 06** FARHAD FOROUTANIAN
- 08** DOLF HENKES
- 09** ANNA KAKHIANI
- 11** GER LATASTER
- 12** RAQUEL MAULWURF
- 13** SAEEDA SAEED
- 14** GERY DE SMET
- 16** NIEK VERSCHOOR
- 17** AI WEIWEI
- 19** EFRAT ZEHAVI

ARMANDO

Het werk van Armando (1929-2018) wortelt in zijn persoonlijke ervaringen in de Tweede Wereldoorlog. Hij verwoordde de gruwelijkheden in poëzie en proza en verbeeldde ze in beelden en schilderijen.

In zijn werk zien we vlaggen, hekwerken, mens- en dierfiguren en bomen. Thema's die verwijzen naar zijn oorlogsherinneringen, maar ook naar macht en onmacht, goed en kwaad en de tragiek van de mens. De schilderijen zijn erg expressief waarbij de verf dik is opgebracht, vaak in zwart-wit maar ook in bruin en rood.

Ten tijde van de oorlog woonde Armando als kind vlak bij het beruchte Kamp Amersfoort. Hij zag hoe het bos waar hij speelde veranderde in een gevaarlijk gebied met wachttorens. De bomen waren stille getuigen van alle verschrikkingen. In zijn werk werden zij onderdeel van een 'schuldig landschap' dat alles gezien had en daarom voor Armando zijn onschuld verloren had.

MARLENE DUMAS

Marlene Dumas (Kaapstad, 1953) woont en werkt sinds 1976 in Amsterdam. Zij maakt vooral psychologisch geladen portretten van menselijke figuren die ze schildert in een tekenachtige, expressionistische stijl met doorschijnende kleuren. Hierbij maakt zij gebruik van fotografische bronnen uit de massamedia of eigen foto's.

Het werk van Dumas komt voort uit haar persoonlijke leef- en ervaringswereld. Zij behandelt beladen thema's als identiteit, liefde, erotiek, dood en geweld. Vaak hebben haar werken een actuele, politieke betekenis. Dumas levert commentaar op ingesleten rolpatronen en sociale verhoudingen of de tegenstellingen in ras en cultuur die zij ervaren heeft toen zij in Zuid-Afrika leefde.

In 'The Fog of War' brengt Dumas de uitzichtloosheid van oorlog en geweld in beeld, en de tol die hiervoor betaald moet worden.

FARHAD FOROUTANIAN

Farhad Foroutanian werd in 1957 geboren in Teheran (Iran) en genoot daar zijn kunstopleiding. Gehinderd door de overheid om in vrijheid te kunnen werken besloot hij in 1986 naar Nederland te emigreren. Hij maakt onder andere schilderijen, beelden en films. Daarnaast is hij onafhankelijk cartoonist en illustrator.

In 2014 vestigde Foroutanian zich weer in Iran, maar omdat de vrijheid voor kunstenaars minder verbeterd was dan hij had gehoopt, keerde hij in 2019 met zijn gezin weer terug naar Nederland. Het lukte hem enkele van zijn werken uit Iran mee te nemen, die hij treffend 'Runaway Paintings' noemt.

In de installatie 'Force of Life' combineert hij de 'Runaway Paintings' met een serie abstracte pastels. Elke ochtend maakt Foroutanian een pastel als weerspiegeling van een dagelijks levensritme met als doel nieuwe visuele horizonten te ontdekken. Met de installatie als geheel wil hij zijn 'ervaringen en gevoelens van innerlijke vrede en vrijheid delen, in de hoop dat dit ook anderen kan inspireren'.

DOLF HENKES

De Rotterdamse kunstenaar Dolf Henkes (1903-1989) vertelde met zijn werk verhalen over de wereld om zich heen. Zo schilderde hij zijn medemensen op Katendrecht, de Rotterdamse haven en de lichte landschappen op Curaçao waar hij na de donkere periode van de Tweede Wereldoorlog enige tijd verbleef. Ook legde hij de indrukken vast die hij opdeed tijdens zijn vele reizen en vervulde hij diverse monumentale opdrachten. De half abstracte werken zijn gemaakt in een expressieve, losse stijl.

Als een van de weinigen tekende en schilderde Henkes de verwoesting van Rotterdam en met name van het havengebied. Tijdens de bezetting hielp Henkes met zijn broer onderduikers. In de periode rond de bevrijding was hij betrokken bij de distributie van voedsel en kleding in de wijk.

ANNA KAKHIANI

Anna Kakhiani (1991) ontvluchtte haar vaderland Oekraïne na de Russische invasie en woont en werkt sinds 2022 in Nederland. In haar werk gebruikt zij diverse media waaronder installatie, performance, film en taal. Zij onderzoekt thema's die verband houden met mentale en fysieke ervaringen, en met het verwerken van gedwongen veranderingen (zoals vluchten of migreren) als gevolg van oorlog en milieuschade.

'Don't Cry' is een installatie van servetdozen gevuld met schuurpapier in plaats van servetten. Dit werk gaat over het belang van het voelen van moeilijke emoties en de (on)mogelijkheid om je te verplaatsen in iemand anders.

'After The Storm' bestaat uit twee foto's, genomen na orkaan Polly in het Sloterpark in Amsterdam. De beelden van de ontwortelde boom die in stukken werd weggevoerd, zijn een metafoor voor de bereidheid van de samenleving om getuige te zijn van iets dat beschadigd is.

'Migrating Crown', samengesteld uit messen aan een metalen ring, staat symbool voor de overdracht van macht van tiran naar tiran.

GER LATASTER

Het werk van Ger Lataster (1920–2012) wordt gekenmerkt door een abstract-expressionistische en dynamische schilderstijl met levendige kleuren en spontane penseelstreken. De wisselwerking tussen abstractie en figuratie speelt ook een belangrijke rol.

Voor Lataster vormde de expressionistische schildertaal het middel om gedachten en emoties uit te drukken. Hij reflecteerde hierbij op zowel alledaagse taferelen als de grote vraagstukken van het leven en maatschappelijke gebeurtenissen zoals oorlog en de kernwapenwedloop.

Lataster's politieke en humanistische engagement vloeide mede voort uit zijn ervaringen in de Tweede Wereldoorlog. In de oorlog leerde hij de fotografe Hermine van Hall kennen. Haar vader, de kunstenaar Frits van Hall, werd door de nazi's vermoord. Na de oorlog trouwde Lataster met Hermine van Hall en kregen zij twee kinderen. Deze gebeurtenissen werden bepalend voor zijn kunstenaarschap dat tot een oeuvre leidde dat gezien kan worden als een monument voor het leven, maar ook als waarschuwing tegen menselijke hoogmoed en zelfvernietiging.

RAQUEL MAULWURF

Het werk van Raquel Maulwurf (1975) komt voort uit haar fascinatie voor de vernietigingszucht van de mens: het verwoesten van de eigen leefomgeving door oorlog en ecocide. Zo maakte zij een groot aantal tekeningen van de vernietigende effecten van bombardementen in steden als Rotterdam, Nagasaki en Berlijn. Het zijn impressies van in puin geschoten architectuur, neergezet in rauwe houtskoollijnen waarin geen mensen voorkomen. Door de gebeurtenissen terug te brengen tot hun essentie tonen deze beelden zowel schoonheid als destructie. Maulwurf maakt het geweld nog tastbaarder door het oppervlak van het karton waarop zij tekent open te krassen.

'Night raid on Toyama', 'Night raid on Tokyo' en 'Hauptangriff auf Braunschweig' zijn gebaseerd op archiefphoto's uit de Tweede Wereldoorlog, genomen vanuit een bommenwerper. De tekeningen laten slechts wat abstracte witte stippen en vlekken zien. Als je goed kijkt ontdek je een stratenpatroon en blijken de witte vlekken brandende gebouwen te zijn. De tekening in vier delen toont de stad door het zogenaamde bomrichtvizier.

SAEEDA SAEED

Saeeda Saeed ontvluchtte haar vaderland Saoedi-Arabië en richt zich nu met haar kunst op activistische wijze tegen het Saoedische regime. Haar echte naam en haar verblijfplaats houdt zij om deze reden verborgen.

Saeed zette diverse platforms op om de staatsgecontroleerde Saoedische media te verstoren. In haar recente werk ontwikkelde zij tegenstrategieën op Twitter, als reactie op de Saoedische wetgeving van 2017 die staatskritische retweets gelijkstelde aan terrorisme.

In 2021 maakte Saeed de installatie 'Clapback Fury' om de Saoedische Twittermachine te ontregelen. Telkens wanneer een bezoeker op het werk danste, genereerde het onzinnige meme-beledigingen en directe tags naar Saoedische staatsprofielen, met als doel de officiële tweets te verdringen. Het werk gebruikt spel en humor om tegenwicht te bieden aan de wanhoop over een politieke realiteit. Technische factoren die te maken hebben met de overgang van Twitter naar X leidden ertoe dat 'Clapback Fury' geen tweets meer kan versturen. De offline versie van de installatie geeft echter nog wel een goed beeld van de werking ervan.

GERY DE SMET

Het oeuvre van de Belgische kunstenaar Gery De Smet (1961) is heel uiteenlopend. Zo maakt hij naast schilderijen ook beelden, installaties en foto's en houdt hij performances. Zijn werk, waarin taal een grote rol speelt, onderzoekt hoe ideologieën gebruik of misbruik maken van beelden en symbolen. Hij zet hiermee aan tot nadenken en roept vragen op over onze identiteit en geschiedenis, maar ook over godsdienstige en politieke machtsstructuren. Het is dan ook geen wonder dat oorlog in zijn werk een belangrijk onderwerp is.

De Smet is ook gefascineerd door identieke uitgangen van plaatsnamen. Zo bracht hij gemeenten in kaart waarvan de namen eindigen op gem, ghem of chem. Deze uitgangen komen voor in België, Frankrijk en Nederland en verwijzen naar de Germaanse kolonisatie in oude tijden (gem betekent in Germaans 'thuis' of 'huis van'). De grenzen liepen toen heel anders en veranderden met de tijd mee. Tegen de achtergrond van het actuele oorlogsgeweld stelt De Smet met dit onderzoek vragen over de noodzaak of irrelevantie van grenzen in het algemeen.

NIEK VERSCHOOR

Niek Verschoor (1954) onderzoekt geweld en dreiging met geweld in de samenleving. Hij doet dit door middel van projecten en interventies in de publieke ruimte. Zijn missie is daarbij ook om mensen bewust te maken van de noodzaak om kunst en cultuur te beschermen in conflictsituaties en oorlogsgebieden.

Verschoor realiseerde diverse projecten in binnen- en buitenland, waaronder in Uruzgan (Afghanistan) waar het Nederlandse leger van 2006 tot en met 2010 een vredesoperatie uitvoerde.

Met zijn nieuwste projecten is Verschoor betrokken bij de ondersteuning van Oekraïne nadat het in 2022 werd aangevallen door Rusland. Dit heeft onder andere geleid tot een kleurboek waarin hij het Russische leger op de hak neemt en het publiek de gewenste situatie voor Oekraïne zelf verder mag inkleuren. Het medium dat hij koos – een kleurboek dat de associatie heeft met (kinderlijke) onschuld – staat in schrille tegenstelling met het geweld van oorlog.

AI WEIWEI

De Chinese kunstenaar Ai Weiwei (1957) is wereldberoemd geworden met zijn maatschappijkritische kunstwerken en roep om vrijheid. In zijn veelzijdige oeuvre (zoals installaties, fotografie, film, LEGO-werken) stelt hij op pakkende wijze politieke of economische onderdrukking en humanitaire kwesties zoals de vluchtelingencrisis aan de orde. Hij combineert daarbij de traditionele Chinese cultuur én moderne massaconsumptie met een geheel eigen beeldtaal.

Kritiek op de Chinese overheid leidde ertoe dat Ai in 2011 enkele maanden gevangen werd gehouden en pas in 2015 zijn paspoort terugkreeg, waarna hij zijn land ontvluchtte en naar Europa verhuisde.

Iconisch is de serie foto's waarop Ai zijn middelvinger opsteekt naar internationale monumenten, als symbolen van machtsstructuren. 'Painted Vases', een serie oeroude Chinese potten die hij van een nieuwe moderne laklaag voorzag, is een kritische verwijzing naar hoe China is omgegaan met de eigen culturele traditie. Met het werk 'Thinline' laat hij ons nadenken over grenzen: wie bepaalt ze, wie mag ze oversteken en wie wordt er geweigerd?

EFRAT ZEHAVI

Voor de Rotterdamse kunstenaar Efrat Zehavi (1974) zijn gesprekken met onbekenden uitgangspunt en inspiratiebron voor haar sculpturen, installaties of korte verhalen. Ze zoekt daarbij naar wat mensen met een verschillende achtergrond juist met elkaar verbindt en wat hen een gevoel van gezamenlijke identiteit biedt. Zij doet dit door universele thema's te behandelen waarvan afkomst, familierelaties en migratie de belangrijkste zijn. Zehavi staat bekend om haar portretten in klei (plasticine) die zij ter plekke maakt op openbare locaties.

In Gorinchem stelt Zehavi aan uiteenlopende mensen de vraag hoe zij vrijheid ervaren en wanneer zij zich vrij voelen of juist niet. Al pratend boetseert zij hun portret in de kleur waarmee haar gesprekspartners het begrip vrijheid associëren. Hierdoor ontstaat een boeiend 'stadsportret' met vele gezichten dat nog tot september 2025 door zal groeien. Daarnaast toont zij werk dat haar eigen gevoelens van vrijheid verbeeldt.

OVER LEVEN

Twaalf kunstenaars laten op de tweede en derde verdieping van het Gorcums Museum zien hoe het maakproces een verwerking vormt van oorlog, vlucht en vrijheid. Iedere kunstenaar levert op eigen wijze een strijd die aantoont dat vrijheid niet zo vanzelfsprekend is.

Gemeente
Gorinchem